

پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی براساس سرزندگی تحصیلی و یادگیری خودراهبر
دانش‌آموزان دختر

Prediction of Academic Achievement based on Academic Buoyancy and Self-Directed Learning of Female Students

ساناز عینی^{۱*}، محمد نریمانی^۲، سجاد بشرپور^۳

دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۰۸/۰۳

پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۱۰/۰۹

چکیده

هدف: یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی از عوامل تأثیرگذار بر یادگیری هستند و می‌توانند به‌وسیله شیوه‌های گوناگون پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار دهند. از این‌رو هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی براساس سرزندگی تحصیلی و یادگیری خودراهبر دانش‌آموزان دختر بود.

روش: این پژوهش از نوع همبستگی بود. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان دختر سال سوم دبیرستان شهرستان اردبیل در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ تشکیل دادند. تعداد ۱۵۰ دانش‌آموز به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب و به پرسشنامه سرزندگی تحصیلی (دهقانی و حسین‌چاری، ۲۰۱۴) و مقیاس سنجش خودراهبری در یادگیری دانش‌آموزان (فیشر و همکاران، ۲۰۰۱) پاسخ دادند. پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نیز براساس معدل کل (از شروع دبیرستان تا پایان نیم‌سال اول سال تحصیلی ۹۵-۹۴) مشخص شد. داده‌ها با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و رگرسیون همزمان تحلیل شدند.

یافته‌ها: نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که بعد خودمدیریتی یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی، پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کنند ($p < 0/001$) و ابعاد رغبت به یادگیری و خودکنترلی یادگیری خودراهبر قادر به پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان نمی‌باشند.

نتیجه‌گیری: براساس نتایج پژوهش، یادگیری خودراهبر به‌ویژه بعد خودمدیریتی و سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان با پیشرفت تحصیلی رابطه دارد.

کلید واژه‌ها: یادگیری خودراهبر، سرزندگی تحصیلی، پیشرفت تحصیلی، دانش‌آموز.

۱. دانش‌آموخته دکتری روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی

۲. استاد گروه روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی

۳. دانشیار گروه روانشناسی، دانشگاه محقق اردبیلی

* نویسنده مسئول:

۱. مقدمه

از وظایف اصلی آموزش و پرورش در هر کشوری، انتقال میراث فرهنگی جامعه، پرورش استعدادهای دانش‌آموزان و آماده کردن آن‌ها برای شرکت فعال در جامعه است؛ بنابراین تعلیم و تربیت افراد به منظور تصدی امور مختلف ضروری می‌نماید و مسئله موفقیت یا عدم موفقیت در امر تحصیل از مهم‌ترین دغدغه‌های نظام آموزشی در تمامی جوامع است. موفقیت و پیشرفت تحصیلی^۱ دانش‌آموزان نشان‌دهنده موفقیت نظام آموزشی در زمینه هدف‌یابی و توجه به نیازهای فردی است. لذا نظام آموزشی را زمانی می‌توان کارآمد و موفق دانست که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان آن در مقاطع مختلف، بیشترین و بالاترین رقم را داشته باشد (صبحی‌قراملکی، ۱۳۹۱). پیشرفت تحصیلی به توانایی آموخته‌شده یا اکتسابی فرد در موضوعات آموزشی اطلاق می‌شود که به وسیله آزمون‌های فراگیری استاندارد شده یا آزمون‌های معلم ساخته اندازه‌گیری می‌شود. به‌طور کلی این اصطلاح به معنای مقدار یادگیری آموزشی فرد است، به‌طوری‌که بتوان آن‌ها را در مقوله کلی عوامل مربوط به تفاوت‌های فردی و عوامل مربوط به مدرسه و نظام آموزش و پرورش مورد مطالعه قرار گرفت (دلیرناصر و حسینی‌نسب، ۱۳۹۴). پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در پژوهش‌های گوناگونی مورد بررسی قرار گرفته است و ارتباط آن با متغیرهای دیگر مانند خودکارآمدی و جهت‌گیری هدف (دیسث^۲، ۲۰۱۱)، سبک‌های هویت (کاپلان و فلام^۳، ۲۰۱۰)، طلاق و رویکردهای یادگیری (آنتونی، دیپرنا و اماتو^۴، ۲۰۱۴) مورد بررسی قرار گرفته است.

آگاهی از تأثیر مهم پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در سایر حوزه‌های زندگی، متخصصان را بر آن داشته، در زمینه بررسی متغیرهای مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تلاش‌هایی صورت دهند. یکی از عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان یادگیری خودراهبر^۵ است. یادگیری خودراهبر به یکی از اهداف اصلی آموزش و پرورش در طی چند دهه گذشته تبدیل شده است (چانگ، کیو، لین و لی-هسیه^۶، ۲۰۱۰). خودراهبری اساس همه نوع یادگیری است (ویلیامسون^۷، ۲۰۰۷). یادگیری خودراهبر گسترده‌ی مفهومی وسیعی از یادگیری خودآموخته، یادگیری مستقل، یادگیری غیرسنتی، یادگیری باز، یادگیری مشارکتی، خودآموز، یادگیری خودنظم‌دهنده تا یادگیری خود برنامه‌ریزی شده است (اسفار و زین‌الدین^۸، ۲۰۱۵). فرایندی است که یادگیرنده در آن ابتکار عمل برای تشخیص نیازهای یادگیری، تدوین اهداف، شناسایی منابع انسانی و غیرانسانی، جستجوی راهبردهای یادگیری و ارزیابی نتایج یادگیری داشته باشد که این مسئله با یا بدون کمک دیگران

1. Academic achievement
2. Diseth
3. Kaplan&Flum
4. Anthony, DiPerna & Amato
5. Self-directed learning
6. Cheng, Kue, Lin& Lee-Hsieh
7. Williamson
8. Asfar & Zainuddin

انجام می‌شود (پشتیبان و جردن^۱، ۱۹۹۹). ایواسیو^۲ (۱۹۸۷) پنج مشخصه را برای یادگیری خودراهبر بیان کرده است که عبارتند از: (۱) شناسایی نیازهای یادگیری؛ (۲) تعیین اهداف یادگیری؛ (۳) تصمیم‌گیری در مورد چگونگی ارزیابی نتایج یادگیری؛ (۴) شناسایی و جستجوی منابع یادگیری و راهبردهای یادگیری و (۵) ارزیابی محصول نهایی یادگیری. گاریسن^۳ (۲۰۰۳) سه جز محوری و اصلی را برای یادگیری خودراهبر بیان کرده است که عبارتند از: خودمدیریتی^۴، خودنظارتی^۵ و انگیزش^۶. اساس توصیف و فهم این اجزا، کنترل و مسئولیت است و یک رویکرد معنادار و باارزش را برای یادگیری خودراهبر تلفیق می‌کند. اولین بعد یعنی خودمدیریتی، یادگیرندگان را برای کنترل و مدیریت موقعیت‌هایی که باعث دستیابی آن‌ها به اهدافشان می‌شود، درگیر می‌کند. همین‌طور محیط اجتماعی که یادگیرندگان در آن در حال تعاملند را موردتوجه قرار می‌دهد و موقعیت‌های زمینه‌ای را که آن‌ها می‌توانند در آن به اهدافشان دست یابند، کنترل کرده و شکل می‌دهد و از طریق یک فرایند تعاملی، تعاملی میان معلم و یادگیرنده و میان هنجارهای آموزشی و انتخاب شخصی ایجاد شد. خودنظارتی مسئولیت شخصی برای ساخت دانش معتبر و معنادار را ایجاد می‌کند و فرایند شناختی و فراشناختی را در برمی‌گیرد. کنترل و مسئولیت برای جزء سوم الگوی یادگیری خودراهبر یعنی انگیزش ضروری است؛ بنابراین می‌توان گفت که بهبود روش‌های مطالعه و یادگیری، کسب دانش شناختی و فراشناختی و یادگیری معنی‌دار به‌طور غیرمستقیم و از طریق میانجی‌هایی همچون موفقیت، احساس خودکارآمدی و خودگردانی بر افزایش انگیزش و پیشرفت تحصیلی کارساز هستند (گیگلیمینو، لانگ و هیمسترا^۷، ۲۰۰۴).

تاکنون تحقیقات انجام‌شده ارتباط معناداری بین حالات فراشناختی مانند آگاهی فراشناختی، راهبرد شناختی و خودبازبینی با عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان نشان داده‌اند و براین اساس مشخص شده که جهت‌گیری فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی در زمینه فراشناخت و توانایی‌های فراشناختی، می‌تواند در ارتقاء سطح یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر باشد (سالاری‌فر و پاکدامن، ۱۳۸۸). هاینگ^۸ (۲۰۰۸) در پژوهشی نشان داد که کاربرد فعالیت‌های یادگیری خودراهبر باعث فعال شدن و افزایش مسئولیت یادگیرندگان برای انجام تکالیف یادگیری می‌شود. کازان و اسچیوپکا^۹ (۲۰۱۴) در پژوهشی نشان دادند که صفات شخصیتی یادگیرنده و یادگیری خودراهبر همبسته هستند و یادگیری خودراهبر با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری

-
1. Spencer & Jordan
  2. Iwasiw
  3. Garrison
  4. Self-management
  5. Self-monitoring
  6. Motivation
  7. Guglielmino , Long & Hiemstra
  8. Haug
  9. Cazan & Schiopca

دارد. صادقی و خلیلی گشنیگانی (۱۳۹۵) در پژوهشی نشان دادند که یادگیری خودراهبر در ارتقای سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اهمیت بسزایی دارد.

از این رو، از عوامل مؤثر دیگر در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌تواند سرزندگی تحصیلی^۱ باشد. سرزندگی تحصیلی، توانایی و استعدادی که است موجب سازگاری افراد در برابر موانع، سختی‌ها و فشارها در حیطه تحصیلی می‌شود (مرادی و چراغی، ۱۳۹۳). سرزندگی تحصیلی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های بهزیستی و شاخص معنی‌دار سلامت ذهنی در بسیاری از نظام‌های پژوهشی مطرح است (دیوژن^۲ و همکاران، ۲۰۱۱؛ سلبرگ، هاپمینز، اومیندسن و هالواری^۳، ۲۰۱۲). مارتین و مارش^۴ (۲۰۰۸) سرزندگی تحصیلی را به توانایی موفقیت‌آمیز دانش‌آموزان در برخورد با چالش‌های تحصیلی که در مسیر زندگی تحصیلی معمول هستند، تعریف می‌کنند. در واقع، سرزندگی تحصیلی به پاسخ مثبت، سازنده و انطباقی به انواع چالش‌ها و موانعی که در عرصه‌ی مداوم و جاری تحصیلی، تجربه می‌شود؛ اشاره دارد (پوتواین، کانرز، سیمز و داگلاس-آزبورن^۵، ۲۰۱۱). از آنجاکه سرزندگی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی را در چارچوب زمینه روانشناسی مثبت منعکس می‌کند یکی از شاخص‌های مهم بر تربیت و یادگیری ثمربخش و موفقیت‌آمیز فرد است (پورعبدل، صبحی‌قراملکی و عباسی، ۱۳۹۴). بی‌علاقگی، خستگی و فرسودگی تحصیلی (به‌عنوان نقطه مقابل سرزندگی تحصیلی) رابطه معکوسی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دارند؛ بنابراین سرزندگی تحصیلی یکی از شاخص‌های مهمی است که بر تربیت و یادگیری ثمربخش و موفقیت‌آمیز فرد تأثیر می‌گذارد و در آنجا لیاقت‌ها و توانایی‌ها به بار می‌نشیند و پیشرفت‌های علمی حاصل می‌شود (میکاییلی، افروز و قلیزاده، ۱۳۹۱). پوتواین و دلی^۶ (۲۰۱۳) در پژوهشی نشان دادند که بیشترین پیشرفت تحصیلی با پایین‌ترین سطح اضطراب امتحان و بالاترین سطح سرزندگی تحصیلی ارتباط دارد، به‌عبارتی سرزندگی تحصیلی در برخی از دانش‌آموزان ممکن است ارزیابی خطر را کاهش دهد و نقش حفاظتی عملکرد را در آن‌ها نشان دهد. میلر، کانلی و مگیور^۷ (۲۰۱۳) نشان دادند که بین سرزندگی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان صرف‌نظر از سن، جنس و وضعیت اقتصادی آن‌ها رابطه بسیار نیرومندی وجود دارد. بهرامی و بدری (۱۳۹۶) در پژوهشی نشان دادند که بین شناخت، فراشناخت، خودکارآمدی و انگیزه پیشرفت بر سرزندگی تحصیلی دانشجویان اثرات مستقیم معناداری دارند. ابراهیمی بخت، یاراحمدی، اسدزاده و احمدیان (۱۳۹۷)

-
1. Academic buoyancy
  2. Duijn
  3. Solberg , Hopkins , Ommundsen & Halvari
  4. Martin & Marsh
  5. Putwain, Connors, Symes & Douglas-Osborn
  6. Putwain & Daly
  7. Miller, Connolly & Maguire

در پژوهش خود نشان دادند که خشنودی از نیازهای بنیادین روانشناختی، جهت‌گیری انگیزشی و یادگیری خودراهبر می‌تواند پیش‌بین مناسبی برای سرزندگی تحصیلی دانش‌آموزان باشد. در مجموع با توجه به نتایج تحقیقات انجام‌شده، چنین استنباط می‌شود که متغیرهای یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی در میزان موفقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌توانند نقش به‌سزایی داشته باشند، با توجه به این‌که تاکنون پژوهش داخلی در زمینه پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان براساس این دو متغیر صورت نگرفته است؛ استفاده از نتایج پژوهش در بهبود پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از ضرورت‌های مهم این مطالعه می‌تواند باشد. همچنین با استناد به اطلاعات موجود در واحد کارشناسی برنامه‌ریزی آموزش و پرورش استان اردبیل، در این استان به لحاظ محروم بودن منطقه و به لحاظ دارا بودن ویژگی‌ها و موقعیت‌های خاص تحصیلی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، افت تحصیلی نسبت به سایر استان‌ها بیشتر است؛ بنابراین توجه به متغیرهایی که می‌تواند پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان این منطقه را تبیین کند از اهمیت این پژوهش است؛ بنابراین هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی براساس سرزندگی تحصیلی و یادگیری خودراهبر دانش‌آموزان دختر است.

۲. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش‌آموزان دختر سال سوم مقطع متوسطه دوره دوم شهرستان اردبیل در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ تشکیل دادند ($n=5216$). در تحقیقات همبستگی حجم نمونه به ازای هر متغیر پیش‌بین از حداقل ۵ نفر تا ۴۰ نفر پیشنهاد شده است (دلاور، ۱۳۹۴). لذا در این پژوهش به دلیل وجود ۵ مؤلفه در متغیرهای پیش‌بین، به ازای هر مؤلفه ۳۰ نفر نمونه در نظر گرفته شده و به تعداد ۱۵۰ نفر حجم نمونه پژوهش حاضر را تشکیل دادند. این ۱۵۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب و مورد آزمون قرار گرفتند. البته ۱۰ نفر به علت ناقص بودن پرسشنامه‌هایشان کنار گذاشته شد. برای جمع‌آوری اطلاعات هم از ابزارهای زیر استفاده شد:

پرسشنامه سرزندگی تحصیلی: دهقانی‌زاده و حسین‌چاری (۲۰۱۲) پرسشنامه‌ی سرزندگی تحصیلی را با الگوگیری از مقیاس سرزندگی تحصیلی مارتین و مارش (۲۰۰۶) که دارای ۴ گویه است، توسعه دادند و برای اجرای مقدماتی و رفع نقیصه‌ها، این گویه‌ها بر روی گروهی از دانش‌آموزان (۳۰ پسر و ۳۰ دختر) دبیرستانی شهرستان مهریز اجرا کردند. پس از اجرای این گویه‌ها نسخه نهایی مورد بازنویسی قرار گرفت که حاصل بازنویسی ۱۰ گویه بود. سپس گویه‌های مذکور در یک مطالعه‌ی مقدماتی مجدداً روی نمونه‌ای شامل ۱۸۶ نفر از دانش‌آموزان دبیرستان، اجرا و خصوصیات روان‌سنجی آن بررسی شد. نتایج حاصل از این بررسی نشان داد که ضرایب آلفای

کرونباخ به‌دست‌آمده برابر با ۰/۸۰ و ضریب باز آزمایی برابر با ۰/۷۳ بود. همچنین دامنه‌ی همبستگی گویه‌ها با نمره‌ی کل بین ۰/۵۱ تا ۰/۶۸ بود. این نتایج بیانگر این است که گویه‌ها از همسانی درونی و ثبات رضایت‌بخشی برخوردارند.

مقیاس سنجش خودراهبری در یادگیری دانش‌آموزان (SDL): پرسشنامه سنجش خوراگری در یادگیری^۱ دانش‌آموزان توسط فیشر و همکاران (۲۰۰۱) ساخته شد. این پرسشنامه مشتمل بر ۴۰ سؤال است که سه خرده مقیاس را دربرمی‌گیرد. این خرده مقیاس‌ها عبارتند از: خودکنترلی، رغبت به یادگیری و خود مدیریتی. فیشر و همکاران ضریب پایایی را به روش آلفای کرونباخ برای کل مقیاس ۰/۸۳ به‌دست آوردند و این ضریب را برای خرده‌مقیاس‌های خودمدیریتی، رغبت برای یادگیری و خودکنترلی به‌ترتیب ۰/۸۷، ۰/۸۵ و ۰/۸۰ گزارش کردند، همچنین، روایی این مقیاس به روش روایی سازه و با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی مطلوب گزارش شده است. این مقیاس اولین بار در ایران توسط ناد و سجادیان (۱۳۹۰) هنجاریابی شده است که ضریب پایایی را برای کل مقیاس به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۲ و برای خرده مقیاس‌های خودمدیریتی، رغبت به یادگیری و خودکنترلی به‌ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۱ و ۰/۶۰ به‌دست آوردند، روایی صوری این مقیاس هم براساس قضاوت چند کارشناس مسلط به مسائل یادگیری مورد تأیید قرار گرفت.

پیشرفت تحصیلی: در پژوهش حاضر برای بررسی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از معدل کل (معدل کل از شروع دبیرستان تا پایان نیمسال اول سال تحصیلی ۹۵-۹۴) آن‌ها استفاده شد.

۲-۱. روش اجرا

پس از کسب مجوز از آموزش و پرورش شهرستان اردبیل، تعداد ۶ دبیرستان دخترانه دولتی از هر دو ناحیه شهرستان اردبیل انتخاب (از هر ناحیه ۳ دبیرستان) و از هر دبیرستان ۱ کلاس به‌طور متناسب و تصادفی انتخاب شدند. بعد از توصیف اهداف پژوهشی و کسب رضایت شرکت‌کنندگان از آن‌ها خواسته شد به پرسشنامه‌های پژوهشی پاسخ دهند. در پژوهش حاضر سرزندگی تحصیلی و ابعاد یادگیری خودراهبر (خودکنترلی، رغبت به یادگیری و خود مدیریتی) به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین و پیشرفت تحصیلی به‌عنوان متغیر ملاک در نظر گرفته شدند و از روش تحلیل رگرسیون استفاده شد. داده‌ها با استفاده از ویرایش ۱۶ نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

۳. یافته‌های پژوهش

تعداد ۱۴۰ نفر با میانگین و انحراف معیار سنی ۱۶/۹۰ سال و ۲/۷۸ در این پژوهش شرکت کردند.

1. Self-directed Learning Questionnaire2.

جدول ۱: میانگین، انحراف معیار، کشیدگی و چولگی ابعاد یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان

متغیرها	M	SD	کشیدگی	چولگی
خودکنترلی	۴۷/۴۵	۷/۷۸	۰/۶۴۳	۰/۱۰۴
رغبت به یادگیری	۳۷/۶۵	۶/۸۱	۱/۰۴	۰/۴۳۱
خودمدیریتی	۳۹/۶۶	۹/۲۶	۰/۵۳۲	۰/۶۳۲
سرزندگی تحصیلی	۲۸/۴۵	۸/۰۲	۰/۷۵۴	۰/۷۳۲
پیشرفت تحصیلی	۱۷/۳۰	۲/۱۰	۱/۲۱	۰/۶۲۱

در جدول ۱، میانگین و انحراف معیار دانش‌آموزان در متغیرهای ابعاد یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی ارائه شده است. همچنین مقدار چولگی مشاهده شده برای متغیرها در بازه (۲، -۲) قرار دارد؛ یعنی از لحاظ کجی متغیرها نرمال بوده و توزیع آن‌ها متقارن است. مقدار کشیدگی نیز در بازه (۲، -۲) قرار دارد که نشان می‌دهد توزیع متغیرها از کشیدگی نرمال برخوردار است.

برای تعیین همبستگی متغیرهای پیش‌بین (سرزندگی تحصیلی، خودکنترلی، رغبت به یادگیری و خودمدیریتی) و ملاک (پیشرفت تحصیلی) از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی ابعاد یادگیری خودراهبر، سرزندگی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی

متغیرها	(۱)	(۲)	(۳)	(۴)	(۵)
(۱) خودکنترلی	۱				
(۲) رغبت به یادگیری	**۰/۶۵	۱			
(۳) خودمدیریتی	*۰/۶۷	**۰/۶۱	۱		
(۴) سرزندگی تحصیلی	*۰/۵۶	*۰/۵۸	**۰/۶۵	۱	
(۵) پیشرفت تحصیلی	**۰/۶۱	**۰/۶۲	**۰/۷۰	**۰/۹۰	۱

$P^{**} < 0.01$; $P^{*} < 0.05$

جدول ۲ نشان می‌دهد که پیشرفت تحصیلی با خودکنترلی ($r=0.61$; $P<0.01$)، رغبت به یادگیری ($r=0.62$; $P<0.01$)، خودمدیریتی ($r=0.70$; $P<0.01$) و سرزندگی تحصیلی ($r=0.90$; $P<0.01$) رابطه مثبت دارد.

جهت بررسی توانایی یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از تحلیل رگرسیون همزمان استفاده شد؛ اما برای استفاده از مدل رگرسیون لازم است پیش‌فرض‌های استفاده از آن، موردبررسی قرار گیرد. بدین منظور آزمون دوربین/ واتسون برای بررسی استقلال خطاها و آزمون هم‌خطی با دو شاخص ضریب تحمل و عامل تورم واریانس انجام شد. در پیش‌بینی

پیشرفت تحصیلی از طریق مؤلفه‌های یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی ارزش عددی آزمون‌های دوربین/واتسون (۱/۵۴) کوچک‌تر از ۴ بود که حکایت از رعایت مفروضه استقلال خطاها برای تحلیل رگرسیون داشت. هم‌چنین شاخص‌های هم‌خطی بودن هم نشان داد بین متغیرهای پیش‌بین هم‌خطی وجود ندارد. به‌گونه‌ای که مقادیر شاخص تحمل (۰/۷۶ - ۰/۴۲) کمتر از ۱ و مقادیر شاخص تورم واریانس (۵/۴۳ - ۲/۱۲) کمتر از ۱۰ بود که حکایت از رعایت مفروضه عدم هم‌خطی بین متغیرها داشت. نتایج تحلیل رگرسیون در ادامه آمده است.

جدول ۳: نتایج تحلیل رگرسیون پیشرفت تحصیلی براساس یادگیری خودراهبر (خودمدیریتی، رغبت به یادگیری، خودکنترلی) و سرزندگی تحصیلی

متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	R2	F	Sig	SE	B	Beta	t(P)
		۰/۸۴۶	۱۸۴/۹۶۹	۰/۰۰۰				
	خودکنترلی				۰/۰۱۴	۰/۰۱۸	۰/۰۶۷	۱/۳۲۹ (۰/۱۸۶)
پیشرفت تحصیلی	رغبت به یادگیری				۰/۰۱۵	۰/۰۲۰	۰/۰۶۶	۱/۳۶۲ (۰/۱۷۶)
	خودمدیریتی				۰/۰۱۲	۰/۰۲۹	۰/۱۲۷	۰/۴۳۲ (۰/۰۱۶)
	سرزندگی تحصیلی				۰/۰۱۲	۰/۱۹۵	۰/۷۴۵	۱۵/۷۶۴ (۰/۰۰۰)

طبق جدول ۳ نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از روی ابعاد یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی، ملاحظه می‌شود که متغیرهای پیش‌بین ۸۵ درصد از واریانس نمرات پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند که این مقدار با $F=184/969$ در سطح $P<0/001$ معنی‌دار است. نتایج ضرایب رگرسیون نیز نشان می‌دهد که خودمدیریتی ($t=0/432$; $P<0/016$) و سرزندگی تحصیلی ($t=15/764$; $P<0/000$) به‌طور مستقیم پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی می‌کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضر پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی براساس سرزندگی تحصیلی و یادگیری خودراهبر دانش‌آموزان دختر بود.

نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که پیشرفت تحصیلی با خودمدیریتی، رغبت به یادگیری، خودکنترلی و سرزندگی تحصیلی رابطه مثبت معنی‌داری دارد؛ بنابراین، یافته‌ها از وجود ارتباط بین

یادگیری خودراهبر (خودمدیریتی، رغبت به یادگیری و خودکنترلی) و سرزندگی تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان حمایت کردند، به این معنا که یادگیری خودراهبر و سرزندگی بالا با پیشرفت تحصیلی بیشتر در دانش‌آموزان همراه است. این یافته‌ها با نتایج بسیاری از پژوهش‌های داخلی و خارجی (گاریسن، ۲۰۰۳؛ هاینگ، ۲۰۰۸؛ سالاری‌فر و پاکدامن، ۱۳۸۸؛ میکاییلی، افروز و قلیزاده، ۱۳۹۱؛ پوتواین و دلی، ۲۰۱۳؛ میلر، کانلی و مگیور، ۲۰۱۳؛ کازان و اسپچیوپکا، ۲۰۱۴) همسویی دارد. همسویی بین یافته‌های پژوهش حاضر و پژوهش‌های دیگر نشان‌دهنده این واقعیت است که خودمدیریتی، رغبت به یادگیری، خودکنترلی و سرزندگی تحصیلی منجر به پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود.

به‌طور مثال، سالاری‌فر و پاکدامن (۱۳۸۸) در مطالعات خود نشان دادند که ارتباط معناداری بین حالات فراشناختی مانند توانایی یادگیری خودراهبر و عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان وجود دارد و براین اساس مشخص کردند که جهت‌گیری فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی در زمینه فراشناخت و توانایی‌های فراشناختی، می‌تواند در ارتقاء سطح یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر باشد. در این راستا میلر، کانلی و مگیور (۲۰۱۳) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که بین سرزندگی تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان صرف‌نظر از سن، جنس و وضعیت اقتصادی آن‌ها رابطه بسیار نیرومندی وجود دارد.

در تبیین رابطه به‌دست‌آمده می‌توان این‌گونه استنباط کرد که براساس نظریه ایواسیو (۱۹۸۷) دانش‌آموزانی که توانایی یادگیری خودراهبر دارند، نیازهای یادگیری خود را به‌خوبی شناسایی کرده و برای خود در یادگیری اهدافی تعیین می‌کنند و چون این نوع یادگیری آگاهانه و بانگیزه بالایی صورت می‌گیرد، از این‌رو سرزندگی تحصیلی این دانش‌آموزان بالا بوده، در هنگام مواجه با چالش‌ها و موانع تحصیلی توانایی مثبتی از خود نشان می‌دهند و در نتیجه عملکرد تحصیلی موفق‌تری خواهند داشت.

همچنین نتایج تحلیل رگرسیون نیز آشکار کرد که ۸۴ درصد از کل واریانس پیشرفت تحصیلی به‌طور مستقیم به‌وسیله خودمدیریتی و سرزندگی تحصیلی تبیین می‌شود و ابعاد خودکنترلی و رغبت به یادگیری قادر به پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی نیستند. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های داخلی و خارجی (هاینگ، ۲۰۰۸؛ میکاییلی، افروز و قلیزاده، ۱۳۹۱؛ پوتواین و دلی، ۲۰۱۳؛ میلر، کانلی و مگیور، ۲۰۱۳؛ کازان و اسپچیوپکا، ۲۰۱۴؛ فیشر و کینگ، ۲۰۱۰) همسو است. این پژوهش‌ها مؤید آن هستند که یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی قادر به پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان هستند. به‌عنوان مثال کازان و اسپچیوپکا (۲۰۱۴) در پژوهش خود نشان دادند که صفات شخصیتی یادگیرنده و یادگیری خودراهبر همبسته هستند و یادگیری خودراهبر پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. مطالعات پوتواین و دلی (۲۰۱۳) نیز در این زمینه نشان داد که بیشترین پیشرفت تحصیلی با پایین‌ترین سطح اضطراب امتحان و بالاترین سطح سرزندگی تحصیلی

ارتباط دارد، به عبارتی سرزندگی تحصیلی در برخی از دانش‌آموزان ممکن است ارزیابی خطر را کاهش دهد و نقش حفاظتی عملکرد را در آن‌ها نشان دهد.

در تبیین این نتیجه می‌توان چنین بیان کرد که براساس مطالعات هاینگ (۲۰۰۸)، دانش‌آموزانی که آمادگی خودراهبری بالاتری دارند، در هنگام یادگیری و آموزش فعال‌تر هستند، قادر به کاربرد مهارت‌های مؤثر مطالعه، سازماندهی زمان و تنظیم سرعت مناسب برای یادگیری‌شان هستند. دانش‌آموزانی که در جستجوی راهبردهای مناسب برای یادگیری هستند، دارای مهارت‌های خودآگاهی، طراحی، مدیریت، مطالعه و تمرین، ارزیابی و تعامل هستند که همه‌ی این‌ها پیشرفت تحصیلی این دانش‌آموزان را پیش‌بینی می‌کند. همچنین به عقیده فیشر و کینگ^۱ (۲۰۱۰) معنی‌دار یا بی‌معناداری مطالب، بیشتر به آمادگی فراگیر ارتباط دارد تا روش عرضه مطالب. از این‌رو دانش‌آموزانی که از توانایی سرزندگی بالاتری برخوردارند، صرف‌نظر از چگونگی نحوه ارائه مطالب، مشکلات و چالش‌های تحصیلی را با موفقیت‌سپری کرده و به پیشرفت تحصیلی بالاتری دست می‌یابند.

در مجموع می‌توان گفت تقویت آمادگی یادگیری خودراهبر به‌ویژه بعد خودمدیریتی و سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان که یکی از موارد تأثیرگذار در موفقیت تحصیلی آن‌هاست که با آشنایی با مهارت‌های شناختی و فراشناختی امکان‌پذیر است.

با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر و نقش یادگیری خودراهبر و سرزندگی تحصیلی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود که در مدارس دانش‌آموزان را با سرزندگی تحصیلی و یادگیری خودراهبر آشنا نموده و راهکارهایی جهت افزایش خودمدیریتی و سرزندگی تحصیلی به آن‌ها توصیه شود. پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی هم روبرو بود. انجام پژوهش به روش همبستگی که دستیابی به روابط علت و معلولی بین متغیرها را دشوار می‌سازد، از محدودیت‌های این پژوهش است؛ بنابراین به پژوهشگران توصیه می‌شود که جهت دستیابی به روابط علت و معلولی، این‌چنین پژوهش‌هایی را در صورت امکان به روش آزمایشی انجام دهند. از دیگر محدودیت‌های پژوهش حاضر اتکا به داده‌های حاصل از پرسشنامه خودگزارش‌دهی بود که در این سبک جمع‌آوری اطلاعات، شرکت‌کننده احتمالاً در پاسخ‌های خود سوگیری خواهد داشت؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود از روش‌های دیگر جمع‌آوری اطلاعات همچون مصاحبه (فردی، خانوادگی) و مشاهده استفاده شود تا اطلاعات کامل‌تر و دقیق‌تر به دست آید.

منابع

- ابراهیمی بخت، حبیب‌اله؛ یاراحمدی، یحیی؛ اسدزاده، حسن و احمدیان، حمزه. (۱۳۹۷). «تدوین مدل سرزندگی تحصیلی براساس خشنودی از نیازهای بنیادین روانشناختی، جهت‌گیری انگیزشی، یادگیری خودراهبر». *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۶(۱۱)، ۱۳۵-۱۵۳.
- بهرامی، فاطمه و بدری، مرتضی. (۱۳۹۶). «رابطه ادراک از محیط یادگیری و سرزندگی تحصیلی با نقش واسطه‌ای شناخت، فراشناخت، انگیزه پیشرفت و خودکارآمدی در دانشجویان». *راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۵(۹)، ۱۸۹-۲۱۲.
- پورعبدل، سعید؛ صبحی‌قراملکی، ناصر و عباسی، مسلم. (۱۳۹۴). «مقایسه اهمال‌کاری تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در دانش‌آموزان با و بدون اختلال یادگیری خاص». *ناتوانی‌های یادگیری*، ۴(۳)، ۲۲-۳۸.
- دلور، علی. (۱۳۹۴). *روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی*. تهران: نشر ارسباران.
- دلیر ناصر، نرگس و حسینی‌نسب، سید داود. (۱۳۹۴). «بررسی مقایسه‌ای پیشرفت تحصیلی و انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان ابتدایی مدارس عادی و هوشمند شهر تبریز». *آموزش و ارزشیابی*، ۸(۲۹)، ۳۱-۴۲.
- سالاری‌فر، محمدحسین و پاکدامن، شهلا. (۱۳۸۸). «نقش مؤلفه‌های حالت فراشناختی در عملکرد تحصیلی». *روانشناسی کاربردی*، ۱۲، ۱۰۲-۱۱۲.
- صادقی، مسعود و خلیلی‌گشنگانی، زهرا. (۱۳۹۵). «نقش ابعاد یادگیری خودراهبر در پیش‌بینی سرزندگی تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان». *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۸(۲)، ۹-۱۷.
- صبحی‌قراملکی، ناصر. (۱۳۹۱). «پیش‌بینی انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی براساس هوش هیجانی دانش‌آموزان». *روانشناسی مدرسه*، ۱(۳)، ۴۹-۶۲.
- مرادی، مرتضی و چراغی، اعظم. (۱۳۹۳). «الگوی علی-تجربی از روابط بین ادراک از الگوهای ارتباط خانواده، ادراک از ساختار کلاس، انگیزش و خودگردانی تحصیلی و سرزندگی تحصیلی در نوجوانان دبیرستانی». *مطالعات آموزش و یادگیری*، ۶(۱)، ۱۱۳-۱۴۰.
- میکاییلی، نیلوفر؛ افروز، غلامعلی و قلیزاده، لیلا. (۱۳۹۱). «ارتباط خودپنداره و فرسودگی تحصیلی با عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر». *روانشناسی مدرسه*، ۱(۴)، ۹۰-۱۰۳.
- نادی، محمدعلی و سجادیان، ایلناز. (۱۳۹۰). «اعتباریابی مقیاس آمادگی برای خودراهبری در یادگیری در دانشجویان پزشکی و دندانپزشکی». *مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی*، ۱۱(۲)، ۱۷۴-۱۸۳.
- Anthony, C. J.; DiPerna, J. C. and Amato, P. R. (2014). "Divorce, approaches to learning and children's academic achievement: A longitudinal analysis of mediated and moderated effects". *Journal of school psychology*, 52(3), 249-261.
- Asfar, N. and Zainuddin, Z. (2015). "Secondary students' perceptions of information, communication and technology (ICT) use in promoting self-directed learning in Malaysia". *The Online Journal of Distance Education and E-Learning*, 3(4), 67-82.

- Cazan, A. M. and Schiopca, B. A. (2014). "Self-directed learning, personality traits and academic achievement". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 127(22), 640-644.
- Cheng, S. F., Kuo, C. L., Lin, K. C. and Lee-Hsieh, J. (2010). "Development and preliminary testing of a self-rating instrument to measure self-directed learning ability of nursing students". *International Journal Nursing Studies*, 47(9), 1152-1158.
- Diseth, A. (2011). "Self-efficacy, goal orientations and learning strategies as mediators between preceding and subsequent academic achievement." *Learning and Individual Differences*, 21(2), 191-195.
- Duijn, M., Rosenstiel, I. V., Schats, W.; Smallegenbroek, C., Dahmen, R. (2011). "Vitality and health: A lifestyle programmer for employees". *European Journal of Integrative Medicine*, 3, 97-110.
- Fisher, M., King, J. (2010). "The self-directed learning readiness scale for nursing education: a confirmatory factor analysis". *Journal of Nurse Education Today*, 1(30), 516-525.
- Fisher, M.; King, J., Tague, G. (2001). "Development of a self-directed learning readiness scale for nursing education". *Journal of Nurse Education Today*, 21(7), 516-525.
- Garrison, D. R. (2003). "Self-directed learning toward a comprehensive model". *Adult Education quarterly*, 48(1), 18-33.
- Guglielmino, L. M.; Long, H. B. and Hiemstra, R. (2004). "Self-direction in learning in the united states". *Journal of Self-directed Learning*, 1(1), 1-17.
- Huang, M. H. (2008). *Factors Influencing self-directed learning readiness amongst Taiwanese nursing students [PhD Thesis]*. Nursing Faculty, University of technology school of Nursing Institute of health and Biomedical Innovation, pp: 45-65.
- Iwasiw, C. L. C. (1987). "The role of the teacher in self-directed Learning". *Nurse Education Today*, 7(5), 222-227.
- Kaplan, A., Flum, H. (2010). "Achievement goal orientations and identity formation styles". *Educational Research Review*, 5(1), 50-67.
- Martin, A. J., Marsh, H. W. (2006). "Academic buoyancy and its psychological and educational correlates: A construct validity approach". *Psychology in the Schools*, 43(3), 267-282.
- Martin, A. J., Marsh, H. W. (2008). "Academic buoyancy: towards an understanding of students' everyday academic resilience". *Journal of School Psychology*, 46(1), 53-83.
- Miller, S., Connolly, P., Maguire, L. K. (2013). "Wellbeing, academic buoyancy and educational achievement in primary school students". *International Journal of Educational Research*, 69, 239-248.
- Putwain, D. V., Connors, L., Symes, W. and Douglas-Osborn, E. (2011). *Is academic buoyancy anything more than adaptive coping?*, *Anxiety Stress & Coping*, 1-10.
- Putwain, D.W., Daly, A. L. (2013). "Do clusters of test anxiety and academic buoyancy differentially predict academic performance?", *Learning and Individual Differences*, 27, 157-162.

- Solberg, P. A.; Hopkins, W. G.; Ommundsen, Y., Halvari, H. (2012). "Effects of three training types on vitality among older adults: A self-determination theory perspective". *Psychology of Sport and Exercise*, 13, 407-417.
- Spencer, J. A., Jordan, K. R. (1999). "Learner centered approaches in medical education". *British Medical Journal*, 5(318), 1280-1283.
- Williamson, N. (2007). "Development of a self-rating scale for self-directed learning". *Nurse Researcher*, 14(2), 66-83.